

РОЗДІЛ 2 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 378.016:[373.5.011.3-051:811.161.2]

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2025.5.9>

Олександр АНТОНЧУК

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та славістики, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Степана Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33000

ORCID: 0000-0002-1272-4634

Бібліографічний опис статті: Антончук, О. (2025). Педагогічна практика як важливий етап професійної підготовки вчителя української мови. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 59–64, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.5.9>

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕТАП ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена дослідженню змісту педагогічної практики, враховуючи специфіку обраної спеціальності та додаткових кваліфікацій, зокрема розгляду структури необхідної документації, культурі та образності мовлення вчителя.

Педагогічна практика має на меті забезпечення організаційного й методичного усвідомлення студентами програмового матеріалу, основ педагогічної майстерності; формування здатності студентів до оптимального й ефективного поєднання сучасних методів і форм організації своєї майбутньої професійної діяльності та навчально-пізнавального процесу на уроках та позакласній роботі. Основними завданнями її є застосовувати у власній практичній діяльності сучасні підходи (особистісно-орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) до викладання української мови на підставі передового українського й міжнародного досвіду, ефективні методи й освітні технології навчання; здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів із української мови.

Метою нашої статті є проаналізувати проблематику педагогічної практики у контексті підготовки вчителя-словесника відповідно до освітньої програми «Середня освіта (Українська мова та література)», спеціальності А 4 «Середня освіта (Українська мова та література)».

Для вирішення поставлених завдань у процесі роботи використовувалися такі методи дослідження: теоретичні: аналіз і синтез під час опрацювання лінгвістичної, психологічної, педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми; емпіричні: аналіз уроків практикантів.

Педагогічна майстерність – важлива умова професійного зростання філолога. У сучасному глобалізованому просторі вчитель-словесник має швидко обирати відповідну форму мовлення, сприймати різнорівневу інформацію, вести діалоги, оперувати системою мовленнєвих комунікацій у педагогічному процесі.

Ключові слова: педагогічна практика, мовна норма, педагогічна майстерність.

Oleksander ANTONCHUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of the Ukrainian Language and Slavic Studies, Rivne State Humanitarian University, Stepana Bandery str., 12, Rivne, Ukraine, 33000

ORCID: 0000-0002-1272-4634

To cite this article: Antonchuk, O. (2025). Pedagogichna praktyka yak vazhlyvyi etap profesiinoi pidhotovky vchytelia ukrainskoi movy [Pedagogical practice as an important stage of the professional training of a Ukrainian language teacher]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 59–64, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.5.9>

PEDAGOGICAL PRACTICE AS AN IMPORTANT STAGE OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF A UKRAINIAN LANGUAGE TEACHER

The article is devoted to the study of the content of pedagogical practice, taking into account the specifics of the chosen specialty and additional qualifications, in particular, considering the structure of the necessary documentation, culture and imagery of the teacher's speech.

Pedagogical practice aims to ensure students' organizational and methodological awareness of the program material and the foundations of pedagogical skills; forming students' ability to optimally and effectively combine modern methods and forms of organizing their future professional activities and the educational and cognitive process in lessons and extracurricular work. Its main tasks are to apply in its own practical activities modern approaches (personally-oriented, activity-based, competency-based) to teaching the Ukrainian language based on advanced Ukrainian and international experience, effective methods and educational technologies of teaching; to carry out objective control and assessment of the level of academic achievements of students in the Ukrainian language.

The purpose of our article is to analyze the issues of pedagogical practice in the context of training a teacher-linguist according to the educational program «Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)», specialty A 4 «Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)».

To solve the tasks set in the work, the following research methods were used: theoretical: analysis and synthesis during the study of linguistic, psychological, pedagogical and methodological literature on the problem under study; empirical: analysis of interns' lessons.

Pedagogical skill is an important condition for the professional growth of a philologist. In the modern globalized space, a teacher-philologist must quickly choose the appropriate form of speech, perceive information at different levels, conduct dialogues, and operate the system of speech communications in the pedagogical process.

Key words: pedagogical practice, language norm, pedagogical skill.

Постановка проблеми. Проведення педагогічної практики будується на таких основних принципах: *диференційованому* (урахування стартової готовності студентів до проходження практики); *діяльнісному* (врахування концептуального положення загальної теорії творчості, відповідно до якого творчий потенціал особистості може повноцінно формуватись лише в процесі діяльності); *співтворчості* (організація тісної взаємодії керівника практики, методиста, учителя й студента-практиканта, спільних творчих пошуків розв'язання навчальних завдань); *етапності* (забезпечує поступовий рух у розвитку методичної діяльності студентів від простих до більш складних форм).

Актуальність питання зумовлено нагальною потребою вдосконалення фахової підготовки майбутнього вчителя-словесника відповідно до модернізації суспільних процесів, посилення технологічного підходу до будь-яких видів діяльності людини, зокрема й таких, як мовлення, комунікативна, дискурсна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз різних підходів стверджує, що система практик буде досконалою, якщо вона будуватиметься з урахуванням загальнодидактичних принципів, визначених у педагогічних дослідженнях (М. Пентилюк, С. Омельчук, С. Караман, О. Савченко та ін.), і забезпечуватиме підготовку вчителя як професійно компетентного фахівця-дослідника та культуромовної особистості.

Мета статті – проаналізувати структуру педагогічної практики, висвітлити формування відповідних загальних, фахових компетентностей студентів під час її проходження.

Відповідно до мети визначено такі завдання:

- 1) визначити роль і місце педагогічної практики у системі професійних компетенцій учителя;
- 2) обґрунтувати доцільність її введення в систему підготовки майбутніх вчителів-словесників.

Виклад основного матеріалу. На всіх етапах мовної освіти рідна мова, твердо переконаний І. Огієнко, є могутнім засобом інтелектуального й духовного розвитку особистості. Як у школі, так і поза нею учитель повинен говорити тільки вірцевою рідною соборною літературною мовою й вимовою, щоб власним прикладом впливати на учнів і на оточення (Огієнко, 2014, с. 30).

Наказом МОН від 29.08.2024 №1225 затверджено професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Основна мета роботи вчителя полягає в організації навчання та виховання учнів. Для її досягнення та якісного викладання навчальних предметів педагог має формувати та вдосконалювати мовно-комунікативну компетентність, яка включає здатність забезпечувати здобувачам освіти навчання державною мовою. У межах цієї компетентності вчитель має забезпечувати дотримання вимог щодо комунікації: взаємодіяти з учасниками освітнього процесу державною мовою. Предметно-методична компетенція передбачає навички ефективної комунікації для досягнення навчальних цілей, застосовувати актуальну термінологію і поняттєвий апарат освітньої галузі, впроваджувати різні комунікативні практики для пояснення навчального матеріалу й організовувати комунікацію між учнями.

Відповідно до Закону «Про вищу освіту» педагогічна практика, є важливою складовою системи професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури. Разом з іншими професійними практиками вона забезпечує поглиблене засвоєння теоретичних знань і набуття вмінь та навичок, сприяє вдосконаленню комунікативної, літературознавчої, методологічної компетентностей та загалом культурному розвитку особистості студента-філолога тощо (Денишич, 2017, с. 4).

Під час проходження педагогічної практики для здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету спеціальності А 4 «Середня освіта (Українська мова і література)» враховуємо вимоги освітньо-професійної програми, тобто формування відповідних загальних, фахових компетентностей. Практика охоплює такі змістові модулі:

1. Спостереження і аналіз роботи вчителя-словесника

Самостійному проведенню навчально-виховного процесу в класі передуює ознайомлення студента зі школою, організацією її роботи. Основним змістом роботи протягом першого тижня практики є спостереження і аналіз педагогічної діяльності учителя-словесника.

Студент має щодня ознайомлюватися з планом навчально-виховної роботи, яким керується вчитель української мови і літератури. Спостерігаючи за його роботою, практикант веде щоденник, у якому зазначає всі важливі для аналізу і власного використання аспекти педагогічного процесу. Студент залучається до підготовки занять (допомагає готувати та розмішувати дидактичні матеріали), обговорює відвідане заняття з учителем, фіксуючи у щоденнику розгорнуту якісну оцінку заняття, а також власні творчі ідеї щодо навчання мови і літератури, що виникли під час перегляду заняття і його обговорення.

Спостерігаючи педагогічний процес, практикант ознайомлюється із методичним і дидактичним забезпеченням кабінету української мови, а також умовами використання технічних засобів.

Форма звіту: щоденник педагогічної практики.

2. Самостійне виконання студентом обов'язків учителя

Програма цього модуля реалізується упродовж 2-4 тижнів педагогічної практики, проте

розпочати її можна і раніше. З другого тижня практикант повинен здійснювати усі основні види педагогічної діяльності. У цей період студент організовує педагогічний процес згідно календарного планування учителя і класного керівника. Щодня перед початком роботи практикант подає для затвердження наставнику план і конспекти занять, які буде проводити, готує необхідні дидактичні матеріали.

Проведену самостійну роботу студент фіксує у щоденнику, вчиться аналізувати власну діяльність, об'єктивно оцінювати її.

Форма звіту: щоденник педагогічної практики, конспекти проведених занять, виховних заходів з проведених дисциплін.

3. Організаційно-педагогічна та методична робота

Самостійна навчально-виховна робота доповнюється організаційно-педагогічною та методичною, яку практикант проводить протягом основного періоду практики (2-5 тижні).

Студент ознайомлюється зі змістом та різноманітними формами пропаганди педагогічних знань серед батьків, допомагає у підготовці і проведенні батьківських зборів.

Практикант бере участь в усіх методичних заходах, що проводяться у школі: педагогічних радах, читаннях, семінарах-практикумах, методичних годинах. За дорученням керівництва школи може залучатися до роботи методичного кабінету (готувати реферати на певну тематику, допомагати у систематизації матеріалів, оформленні стендів, виготовленні наочних посібників). Студенту потрібно звернути особливу увагу на передовий педагогічний досвід, який вивчається у школі.

Форма звіту: щоденник педагогічної практики, виставка-конкурс наочних посібників.

4. Вивчення особистості дітей, класу

Важливою складовою частиною роботи практиканта є проведення психолого-педагогічної діагностики, спрямованої на вивчення особистості дітей шкільного віку. Це завдання педагогічної практики студент починає розв'язувати з перших днів перебування у класі. Обираючи учня, за яким буде спостерігати, студент повинен порадитись з класним керівником, психологом школи.

Хід і результати вивчення особистості учня студент фіксує у щоденнику, зазначаючи зауваження, думки щодо розвитку дитини, можливі рекомендації щодо її виховання.

Індивідуальне довготривале завдання: психолого-педагогічна характеристика учня.

Форма звіту: психолого-педагогічна характеристика учня.

5. Проведення науково-дослідної роботи

Зміст роботи полягає у розробці практикантом теми науково-дослідної роботи, визначеної студентів як тема бакалаврської роботи з методики викладання української мови і літератури. До початку практики студент має завершити теоретичне вивчення обраної теми, обґрунтувати її актуальність, сформулювати об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, висунути гіпотезу, розробити методики констатувального та формувального етапів експерименту. Важливо не лише зібрати емпіричні відомості, а й проаналізувати їх, зробити відповідні висновки та узагальнення. Виконання завдань цього модуля коротко фіксується у щоденнику в той період, коли відповідні види роботи проводилися.

Індивідуальне довготривале завдання: підготовка тексту експериментальної частини бакалаврської роботи з методики викладання української мови.

Форма звіту: щоденник педагогічної практики.

6. Проведення залікових занять, оформлення звітної документації

Студенти проводять відкриті залікові уроки, які оцінює груповий методист. Для залікових уроків обираються інноваційні форми і методи навчання, що відповідають сучасному рівню науки і практики.

Результати педагогічної практики розглядаються на педраді, в якій беруть участь керівництво школи, учителі, студенти-практиканти, груповий методист. На педраді затверджують характеристики практикантів, складені учителями. У характеристиці дається розгорнутий аналіз роботи студента під час практики, вказується загальна оцінка.

Завершальним етапом роботи є оформлення звітної документації та підготовка до участі у підсумковій конференції за результатами практики. студент готує письмовий звіт про виконану роботу. Інформація у звіті може бути у довільній формі (тези, есе, педагогічні роздуми тощо). За результатами практики група студентів оформляє фотогазету.

Форма звіту: конспект залікового уроку, звіт про підпрактику, виставка-конкурс наочності.

Визначені освітньою програмою компетентності (загальні):

ЗК 2. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 3. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 4. Здатність працювати в команді.

ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 6. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях.

Визначені освітньою програмою компетентності (спеціальні):

ФК 2. Здатність застосовувати у власній практичній діяльності сучасні підходи (особистісно-орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) до викладання української мови, літератури та зарубіжної літератури на підставі передового українського й міжнародного досвіду, ефективні методи й освітні технології навчання.

ФК 3. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів із української мови, літератури та зарубіжної літератури, аналізувати особливості сприйняття та засвоєння учнями навчальної інформації з метою корекції й оптимізації освітнього процесу.

ФК 4. Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української мови, літератури та зарубіжної літератури в загальноосвітніх навчальних закладах, практиці навчання української мови й літератури.

Очікувані результати навчання

ПРН 5. На основі знань із фундаментальних та професійно зорієнтованих дисциплін, а також практичної підготовки здатний застосовувати профільні знання у розробці уроків, проектувати зміст уроків, пізнавальну діяльність ЗО, реалізацію міжпредметних зв'язків; діяльність предметного гуртка, факультативу, створювати елективні курси; аналізувати підручники, посібники, дидактичні матеріали, методичну літературу з метою проектування цілісного навчально-виховного процесу.

ПРН 6. На основі знань із дисциплін психолого-педагогічного циклу, а також практичної підготовки здатний застосовувати сучасні педагогічні технології у навчально-виховному процесі; розробляти уроки відповідно до обраної технології навчання.

ПРН 12. В умовах педагогічної діяльності здатний створювати психологічно позитивний клімат для навчання, організовувати ефективну комунікацію між учасниками освітнього процесу (ЗО, учителями, батьками та ін.), дотримуватися етичних норм у професійній діяльності та впроваджувати їх в освітній простір і суспільство; взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, європейському й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використання перспективного практичного досвіду й мовно-літературного контексту для реалізації навчально-виховних цілей; уміє організовувати та проводити виховні заходи, предметні олімпіади.

ПРН 13. В умовах педагогічної діяльності уміє організувати роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й у межах функціональних обов'язків вчителя.

ПРН 16. В умовах педагогічної діяльності здатний доцільно використовувати й створювати сучасне навчально-методичне забезпечення (обладнання) для проведення занять; працювати з текстовою, графічною та числовою інформацією за допомогою комп'ютера; використовувати можливості мережевих програмних систем для вирішення теоретичних і практичних завдань у галузі професійної діяльності; вміє користуватися електронними словниками.

Щотижня відбуваються збори старост груп, на яких обговорюються ситуація в школах, проблемні питання, визначаються плани на майбутнє. Серед студентів, які проходять педпрактику за місцем проживання або майбутнього працевлаштування, більшість вчасно подають необхідну звітну документацію, постійно консультуються з методистами, учителями.

Упродовж кількох років відбувався конкурс «Практикант-філолог року», присвячений Міжнародному дню рідної мови. На базі шкіл міста Рівне практиканти проводили залікові уроки, а на фінальному етапі у визначеному навчальному закладі визначали кращого, підсумовуючи усі конкурсні завдання.

Метою конкурсу є сприяння національно-мовному та духовному вихованню студентської молоді, завданням конкурсу є виявлення та підтримка творчих четвертокурсників, підвищення їх професійної компетенції, поширення

та популяризація педагогічних здобутків майбутніх вчителів-філологів. Організаторами конкурсу виступили кафедра методики викладання і культури української мови факультету української філології РДГУ, управління освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації, комунальна установа «Рівненський міський методичний кабінет».

Конкурс відбувався як загальнофакультетський. За тиждень до проведення заходу студенти-практиканти подали на розгляд журі портфоліо (опис власної педагогічної концепції, що розкриває систему роботи практиканта, методи, ідеї, технології, які він застосовує в роботі, творчий доробок практиканта: дидактичні матеріали, методичні розробки, тестові завдання, система позакласних, виховних заходів, публікації в науковій та педагогічній пресі (при наявності)); продемонстрували контрольні уроки і виконали тестові завдання з методики навчання української мови.

Фінальний етап конкурсу передбачав такі змагання: «Візитка конкурсанти», «Розминка» (учасники вирішували педагогічні ситуації), «Екзамен» (учасники розв'язували педагогічні задачі з методики навчання української мови), «Світ захоплень конкурсанти».

Висловлюємо надію, що це лише успішний початок співпраці між університетом і школами міста, і в майбутньому це стане запорукою у справі підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів.

Проте варто зауважити, що практиканти не завжди слідкують за культурою письма на дошці, за своїм і учнівським мовленням (*розверніть книжки, на сторінці 123 (треба 123-й)*), – для чого нам ця тема, яка голосна слідує, разом, випадки, який звук ми пишемо, ця буква м'яка, правильно, пишемо письмово у зошитах, клична форма імені, тоже, тут, на протязі уроку, на рахунок написань), нашвидкуруч виготовляють таблиці, не коментують оцінок, домашні завдання на перерві без коментарів, одноманітність вправ, незнання фактичного матеріалу, вивчення теми зводиться до прочитання підручника, не звертається увага на слабких учнів.

В індивідуальних планах читаємо: *здача практики, по-класах, завідувач школи тощо*. У своїх звітах студенти припускаються як орфографічних, так і мовленнєвих помилок,

а деякі звіти ідентичні, формальні, іноді без підпису. Проте наведені факти не можуть пере-
креслити того досвіду, якого набувають сту-
денти під час педпрактики.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виконання завдань педагогічної практики перебуває у тісному взаємозв'язку з метою попередніх навчальних практик, сприяє вдосконаленню лінгвістичної, етнокультурознавчої, комунікативної, літературної, психологічної, педагогічної, методичної, дослідницької компетенцій, опануванню нових освітніх технологій, вивченню педагогічного досвіду, набуттю навичок проведення науково-педагогічних досліджень, формуванню цілеспрямованості, організаційних здібностей, вмінь будувати взаємовідносини з колегами, дітьми та батьками, глибокому осмисленню вікових та індивідуальних психологічних особливостей школярів (Семеног, 2007, с. 25).

На уроках рідної мови студенти-практиканти намагаються реалізовувати змістові лінії, передбачені чинною програмою, використовуючи нестандартні ситуації, добираючи ілюстративно-дидактичний матеріал, який має виховний потенціал. Однак потрібно вказати на основні недоліки у проведенні уроків: використовуються переважно лише методи роботи з підручником і вправи, на більшості занять відсутні наочність, мотивація навчальної діяльності, роздавальний матеріал не відповідає вимогам до його оформлення, підсумки після дзвінка, нагромадження граматичного матеріалу без зв'язку із мовленнєвою діяльністю.

Отже, педагогічна практика сприяє формуванню у майбутніх учителів-словесників мовної та мовленнєвої компетентностей, достатніх для забезпечення успішного спілкування в професійній та громадській сферах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Денищич Т. А. Педагогічна практика: зміст, організація, проблемні аспекти формування педагогічної майстерності : посібник для студентів галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальність – 035 «Філологія (українська)». Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 84 с.
2. Навчально-методичний посібник «Педагогічна практика в системі професійної підготовки вчителя української мови» / [уклад. О. М. Антончук]; Рівне 2020. 75 с.
3. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Рідномовний катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства. Київ: Ярославів Вал, 2014. 56 с.
4. Семеног О. Взаємозв'язок педагогічної і навчальної практик у системі професійної підготовки вчителів-словесників. *Укр. л-ра в загальноосвітній школі*. 2007. № 6. С. 22–25.

REFERENCES:

1. Denyshchych T. A. Pedagogical practice: content, organization, problematic aspects of the formation of pedagogical skills: a manual for students of the field of knowledge 03 «Humanities», specialty – 035 «Philology (Ukrainian)». Mykolayiv : Vyd-vo CHNU im. Petra Mohyly, 2017. 84 p. (In Ukraine)
2. Navchal'no-metodychnyy posibnyk «Pedagogical practice in the system of professional training of teachers of the Ukrainian language» / [uklad. O. M. Antonchuk]. [Educational and methodological manual "Pedagogical practice in the system of professional training of teachers of the Ukrainian language"]/ Rivne 2020. 75 p. (In Ukraine)
3. Ohienko I. Nauka pro ridnomovni obov'yazky. Ridnomovnyy katekhyzys dlya vchyteliv, robitnykiv pera, dukhovenstva, advokativ, uchniv i shirokoho hromadyanstva. [The science of mother tongue obligations. A vernacular catechism for teachers, pen workers, clergy, lawyers, students and the general public]. Kyiv: Yaroslaviv Val, 2014. 56 p. (In Ukraine).
4. Semenoh O. Vzayemozv'yazok pedagogichnoyi i navchal'noyi praktyk u systemi profesiynoyi pidhotovky vchyteliv-slovesnykiv. [The relationship between pedagogical and educational practices in the system of professional training of teachers of literature]. *Ukr. l-ra v zahal'noosvitniy shkoli*. 2007. № 6. P. 22–25. (In Ukraine)

Дата першого надходження рукопису до видання: 30.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025
Дата публікації: 19.12.2025